



LENGYEL DÉNES

KIRÁLYOK KORA

77 MAGYAR MONDA
A HONFOGLALÁSTÓL
MÁTYÁS KIRÁLY KORÁIG



MÓRA

LÉNGYEL DÉNES

KIRÁLYOK KORA

77 MAGYAR MONDA
A HONFOGLALÁSTÓL MÁTYÁS KIRÁLY KORÁIG

Czuczor Eszter illusztrációival

MÓRA KÖNYVKIADÓ

TARTALOM

Hun-magyar mondák

A MAGYAROK EREDETE	10
A CSODASZARVAS	14
ATTILA, A HUNOK KIRÁLYA	15
ISTEN KARDJA	19
ATTILA HADJÁRATAI	21
ATTILA HALÁLA ÉS TEMETÉSE	28

A honfoglalás és a kalandozások mondái

A VÉRSZERZŐDÉS	32
A HONFOGLALÁS	35
A FEHÉR LÓ MONDÁJA	56
A MAGYAROK SZENTGALLENBEN	59
LEHEL KÜRTJE	64
BOTOND LEGYŐZI A GÖRÖG ÓRIÁST	66
SAROLTA FEJEDELEMASSZONY	68

Az Árpád-házi királyok mondái

A MAGYAR KORONA	72
ANDORÁS VITÉZ	77
SZENT ISTVÁN KIRÁLY HADJÁRATAI	79
A VESZPRÉMI GIZELLA-KÁPOLNA	82
SZENT ISTVÁN REJTEKE	83
SZENT ISTVÁN KIRÁLY INTELMEI	85
GELLÉRT PÜSPÖK PRÉDIKÁCIÓJA	86
A MAGYAROK SZIMFÓNIAJA	89
GELLÉRT PÜSPÖK HALÁLA	91
A KORONA ÉS A KARD	95
A TESTVÉRHARC	97
LÁSZLÓ HERCEG MEGMENTI AZ ELRABOLT MAGYAR LÁNYT	99
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY HADJÁRATAI	103
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY CSODATÉTELEI	106

A TORDAI HASADÉK	108
SZENT LÁSZLÓ PÉENZE	109
BÉLTEK	110
SZENT LÁSZLÓ FÜVE	111
SZENT LÁSZLÓ HALÁLA	112
SZENT LÁSZLÓ KIRÁLY UTOLSÓ GYŐZELME	114
AZ ARADI ORSZÁGGYŰLÉS	116
BÉLA KIRÁLY ÉS A BANKÓ LÁNYA	118
BÁNK BÁN	122
A BALATONI KECSKEKÖRÖM	125
JULIANUS BARÁT	126
TATÁR VILÁG MAGYARORSZÁGON	131
A LIETAVAI CSODA	136
A LES-HEGY	139
SZENT MARGIT LEGENDÁJA	141

A vegyes házi királyok mondái

ZÁCH FELICIÁN MEGSEBESÍTİ	
ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚRASSZONYT	148
A NÁPOLYI HADJÁRAT	150
A BAKFITY	153
A PRÁGAI KALAND	156
TOLDI MIKLÓS PÁRVIADALA	159
POKOLJÁRÓ TAR LŐRINC	162
A PARASZTHÁBORÚ	164
BECKÓ VÁRA	168

Mondák Hunyadi Jánosról

HUNYADI JÁNOS EREDETÉRŐL	
ÉS NEMZETSÉGÉRŐL	174
NÁNDORFEHÉRVÁR OSTROMA	179
HUNYADI LÁSZLÓ ÉS CILLEI ULRIK	
PÁRVIADALA	185
HUNYADI LÁSZLÓ HALÁLA	188

Mondák Mátyás királyról

MÁTYÁST KIRÁLLYÁ VÁLASZTJÁK	192
A VÁLTSÁGDÍJ	194
MÁTYÁS KIRÁLY VISSZASZERZI A KORONÁT	196
MÁTYÁS KIRÁLY ELFOGLALJA JAJCA VÁRÁT	198
MÁTYÁS KIRÁLY ÉS KINIZSI	200
AZ ARANYSZŐRŰ ÉS A FEKETE BÁRÁNY	201
VÉRRÉ VÁLIK, MINT BARÁTBAN A LENCSE	203
NINCS ROSSZABB A SAJTNÁL	204
MÁTYÁS KIRÁLY MEG AZ ÖREGEMBER	205
BUDÁN CSAK EGYSZER VOLT KUTYAVÁSÁR	207
MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A TANÍTÓ	209
CSUKA FOGTA RÓKA	211
A FORTÉLYOS LÁNY	213
MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A CINKOTAI KÁNTOR	220
A KOLOZSVÁRI KAMARÁS	222
A KŐLEVES	224
MÁTYÁS KIRÁLY NAPSZÁMBA DOLGOZIK	225
MÁTYÁS KIRÁLY LUSTÁI	226
MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A MUTATVÁNYOS	227
MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A SZŐLŐMUNKÁSOK	228
MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A KOLOZSVÁRI BÍRÓ	230
MÁTYÁS KIRÁLY ÉS A TÖRÖK SZULTÁN	233
MÁTYÁS KIRÁLY HALÁLA ÉS TEMETÉSE	235
UTÓSZÓ	238
IDŐRENDI TÁJÉKOZTATÓ	240



A MAGYAROK EREDETE

– Kézai Simon és Anonymus krónikája nyomán –

Sok-sok esztendővel ezelőtt, amikor a bűn úgy elsokasodott az emberek között, hogy farkasok módjára éltek, Isten megbüntette őket: hatalmas özönvizet bocsátott a földre. Ez az özönvíz minden embert elpusztított, nem maradt más életben, csak Noé és annak családja.

Noénak három fia volt: Sem, Kám és Jáfet, ezektől a vízözön után hetvenkét nemzetség származott. A három fiú nemzetségei más és más világrészben éltek: Sem utódai Ázsiában, Kám utódai Afrikában, Jáfetéi pedig Európában.

Azt mondják, hogy a franciák Jáfet idősebbik fiától származnak, és Trója városának pusztulása után először Pannóniába jöttek, abba az országba, amely később a magyarok hazája lett.

A franciák Pannóniában megalapították Szikambria városát, majd nyugatra vonultak, mert erősen félték a keleti népek támadásától. Nyugaton a Szajna folyó partján telepedtek le, és új hazájukat Francióról, a vezérükről elnevezték Franciaországnak.

Jáfet kisebbik fiától származott egy óriás, akit Ménrót-nak hívtak. Ez az óriás attól tartott, hogy Isten még egyszer özönvizet bocsát a földre, ezért összehívta a rokonait, és velük együtt egy hatalmas tornyot kezdett építeni, hogy a víz elöl odamenekülhessenek.

De a tornyot nem építhették fel, mert Isten annyira megváltoztatta a torony építőinek nyelvét, hogy még a rokon se értette meg tulajdon rokonát. Ezért aztán Ménrót népe a világ minden tája felé elszéledt.

Ménrót maga a nyelvek összezavarása után Perzsia országába ment. Itt megismert egy szép lányt, akit Enéhnek, tehát szarvasünnőnek hívtak, feleségül vette, s a felesége két szép fiúgyermekkel ajándékozta meg. Az egyiket Hunornak, a másikat Magyarnak nevezték: tőlük származnak a hunok és a magyarok.

Amikor már hosszabb ideje éltek a mocsarak között, és hatalmas nemzetté fejlődtek, az a föld már sem befogadni, sem táplálni nem bírta őket. Ezért Szittyaországba kémlelőket küldtek, s ezek az országot nagy állhatatossággal kikémlelték, majd az egész nép fölkerekedett, és együtt új hazába, Szittyaországba vonult.

Szittyaország földje nagyon szép: ligetek, erdők, legelők ékesítik, és tele van vadállatokkal. Hatalmas, nagy kiterjedésű birodalom ez: a Volga folyótól a Kaukázus hegységig terjed. Szittyaországban két nagy folyó ered: a Volgának és a Donnak itt van a forrása.

Egykor régen a szittyák nagyon bölcsek, igen szelídek voltak, a földet nem művelték, és olyan ártatlanul éltek, hogy jóformán semmiféle bűn sem fordult elő közöttük. Egyszerűen éltek, még házuk sem volt, csak nemezből készült sátrakban laktak.

A szittyák húst, halat, tejet, mézet ettek, és sok barmot tartottak. Ruházkodásra a nyuszt és más vadállatok bőrét használták. Itt olyan sok a nyest, hogy nemcsak a nemesek ruházkodnak bőrével, hanem a gulyások, a kanászok és a juhászok is ezzel díszítik ruhájukat.

Az aranyat, az ezüstöt és a gyöngyöt a szittyák csak annyiba vették, mint a kavicsot, mert éppen úgy megtalálták saját földjük folyóinak medrében.

A szittyák nem kívánták a másét, mert mindennek bővé-

ben voltak, hiszen sok állatot tartottak, és mindig elegendő élelmet szereztek maguknak. A házasságot tiszteletben tartották: minden szittyának csak egy felesége volt.

A szittyia nemzetet egy uralkodó sem hajtotta igája alá.

Dárius perzsa királyt a szittyák csúfosan megfutamították: a király nyolcvanezer katonáját elvesztette, és ijedten menekült vissza Perzsiába. Pórus járt Círus perzsa király is: a szittyák 330 ezer katonájával együtt őt is levágták.

Ugyanezek a szittyák Nagy Sándor királyt, aki sok országot leigázott, csúfosan megszalasztották.

A szittyák minden megpróbáltatást bátran elviseltek. Bátor katonák, jó harcosok voltak. Ha sérelem érte őket, addig nem nyugodtak, míg az ellenségen bosszút nem álltak.

Amikor a szittyák a harcban győzelmet arattak, a zsákmánnyal semmit se törődtek (nem úgy tettek, mint mai utódaik), mert csak a hadi dicsőséget keresték. Ezért minden nép félt tőlük; Dárius, Círus és Nagy Sándor kivételével a világ egyetlen hadvezére, egy népe sem mert az ő földjükre rátörni.

Az említett szittyia nemzet pedig kemény volt a harcban, és gyors a lovon. Fején sisakot hordott, és az íjjal meg a nyíllal különbül bánt, mint bármelyik a világ összes nemzetei közül. És hogy valóban ilyen volt, azt utódairól, a magyarokról is megállapíthatják.

A szittyák szomszédságában besenyők és fehér kunok laktak. De az Északi-tenger körül, egészen Susdal országig pusztaság terül el, amelyet ember be nem járhat. Ez hatalmas, nagy terület, és azt mondják, hogy ott kilenc hónapon át sűrű köd uralkodik. A napot csak júniusban, júliusban és augusztusban látják, akkor is napjában csak néhány órán át.

Az említett sivatag hegyeiben kristályt találnak, az erdők-

ben griffmadár fészkel, és vadászsólyommadár költ, amelyet magyarul kerecsetnek hívnak.

Amikor Hunor és Magyar utódai Szittyaországot előzőlötték, a népet száznolc nemzetségre osztották fel, ezért abban a hatalmas birodalomban száznolc tartomány terül el.

A CSODASZARVAS

– *Jordanes és Kézai Simon krónikája nyomán* –

Történt egyszer, hogy Hunor és Magyar vadászat közben messze elkalandoztak, és már a Meotisz mocsarai között bolyongtak. Ekkor hirtelen egy nőstény szarvas bukkant fel előttük, ők pedig mindjárt üldözőbe vették.

Futott a szarvas, majd nagy hirtelen nyom nélkül elenyészett a vadászok szeme elől. Sokáig keresték, de sehogy sem tudták megtalálni.

Ahogy a szarvast keresték, az egész mocsaras helyet bejárták, és barmok legeltetésére nagyon alkalmasnak találták.

Ezután atyjukhoz visszatértek, tőle engedélyt kértek, és amint ezt megkapták, minden jószágukkal a meotiszi mocsarak közé költöztek.

Meotisz tartománya határos Perzsiával. Mindenfelől tenger veszi körül, egy nagyon keskeny gázlót kivéve. Folyói egyáltalán nincsenek, de füvekben, fákban, madarakban, halakban és vadállatokban bővelkedik. Nehéz oda a bejutás, meg a kijárás is.

Hunor és Magyar népe a meotiszi mocsarak közé behatolt, és öt éven át onnan ki sem mozdult.

A hatodik évben elindultak, és a pusztában véletlenül rábukkantak Belár király fiainak feleségeire, akik férjük nélkül sátrakban tanyáztak. Amikor rájuk bukkantak, éppen a kürt ünnepét ülték: a zene hangjára táncot jártak. Ekkor őket elfogták, és minden jószágukkal együtt magukkal ragadták a meotiszi mocsarakba. Az alának fejedelmének, Dulának két lányát is elfogták, az egyiket Hunor, a másikat Magyar vette feleségül. Az összes hunok és magyarok ezektől az asszonyoktól származnak.

ATTILA, A HUNOK KIRÁLYA

– Jordanes és Kézai Simon krónikája nyomán –

Amikor a nép nagyon elszaporodott Szittyaországban, a száznyolc nemzetségből a harcra kész férfiakat kiválogatták, hogy nyugat felé menjenek, és ott földet foglaljanak.

Minden nemzetségből tízezer fegyverest szedtek, a többieket Szittyaországban hátrahagyták, hogy hazájukat az ellenségtől megvédjék.

Ezután felemelt zászlókkal elindultak, a besenyők és a fehér kunok földjén átvonultak, végre minden kár nélkül egészen a Tisza folyóig eljutottak.

Amikor ezt a tartományt megszemléltek, közös akarattal elhatározták, hogy nem mennek tovább a nyájjal és a családdal.

Ugyanis az asszonyokkal együtt, sátrakkal és szekerekkel szálltak ki földjükről.

Ebben az időben azt a földet, ahová megérkeztek, Pannóniának nevezték, és a longobárd nemzetből való Makrin helytartó kormányozta, aki járatos volt a hadviselésben.

Amikor Makrin meghallotta, hogy a hunok a Tisza mellett letelepedtek, és az ő országát napról napra szaggatják, segítséget kért a rómaiaktól, mert saját népével a hunokat megtámadni nem merte.

Ekkor a rómaiak a német nemzetből való Veronai Detrét kérték meg, hogy Makrinnak segítséget vigyen.

Veronai Detre örömet útnak indult seregével, nemsokára elérkezett Százhalomba, és innen Potenciána városához vonult. Itt Makrinnal tanácskozni kezdett, vajon átkeljenek-e a Dunán, hogy a hunokat megtámadják, vagy más alkalmas helyet keressenek-e a támadásra.

Amíg Detre és Makrin erről tanácskoztak, a hunok az éjszaka csendjében Szikambriánál a Dunán tömlőkön átkeltek, és az ellenséges seregnek azt a részét, amely Potenciána városában helyet nem kapott, és ezért a mezőn táborozott, irgalmatlanul levágták.

Detrét annyira megijesztette ez a támadás, hogy seregével elvonult Tárnokvölgy mezejére.

Itt újra megütközött a hunokkal.

Ebben az ütközetben 125 ezer hun vitéz elesett, Kéve kapitányt is levágták. A megmaradt hun csapatok visszamenekültek a sátrakhoz.

De Makrin és Detre katonái közül is sokan elhullottak, összesen 210 ezren pusztultak el.

A következő napon, amikor Detre látta, hogy seregét milyen súlyos vereség érte, Makrinnal együtt visszavonult Tulna városa felé.

Amikor a hunok észrevették, hogy Detre és Makrin elvonult a csataterrről, visszatértek a viadal helyére, és társaikat meg Kéve kapitányt az országút mellett, ahol a kőbálvány áll, szittyá szokás szerint ünnepélyesen eltemették. Azt a környéket a kapitány nevéől Keveházának nevezték el.

Most már tudták a hunok, hogy a nyugati nemzetek fegyvere és bátorsága mennyit ér, ezért felbátorodtak, seregüket újjászervezték, hogy Detrével és Makrinnal megvívjanak.

Amikor Detre értesült arról, hogy a hunok közelednek, Cezumornál szembeszállt velük, és reggeltől délutánig olyan heves és könyörtelen harcot vívtak, hogy Béla, Réva és Kadocsa, a hunok dicsőséges kapitányai negyvenezer harcossal együtt abban az egy csatában elesetek. Ezeknek holttestét is visszavitték a bálványkőhöz, és társaik mellé eltemették.

Ezen a napon sokan elesetek a német fejedelmek közül, el-

esett Makrin is a római seregből. Detrét egy nyílvessző homlokon találta, és súlyosan megsebesítette. A cezumori csatában a nyugati hadsereg nagyobb része elpusztult, kisebb része pedig elmenekült a hunok elől.

Amikor a hunok látták, hogy az ellenséges sereg elszéledt, római szokás szerint Attilát királlyá választották, ő pedig testvérét, Budát a Tiszától a Don folyóig terjedő föld népének kormányzójává tette. Ezután pedig elrendelte, hogy alattvalói a hunok királyának, a világ félelmének, isten ostorának nevezzék.

Attila király barna színű, fekete és villogó szemű, széles mellű, büszke járású, alacsony termetű volt. Szakállát megeresztve hordta, mint a többi hunok. Nem volt vakmerő, a csatákban inkább ravasznak és félelmesnek mutatkozott. Testi ereje megfelelt testalkatának. Attila jóindulatú és nagylelkű volt; fényes fegyverzete, tiszta sátra rendszeretéről tanúskodott.

Attila nem őrizgetett pénzt a ládájában; amije volt, azt elosztogatta. Nagyon bőkezű és adakozó volt, ezért még az idegen nemzetek fiai is szerették. Keménysége és szigorúsága miatt hun vitézei nagyon féltek tőle.

A hun királynak számos igen szép sátra volt, s ezeket különböző országok hagyományai szerint készítette. Volt egy különösen pompás sátra: ez egymással csodálatosan összekapcsolt aranylemezekből volt összeerősítve. Az egész sátrat tetszés szerint lehetett szétszedni vagy összerakni, a sátor tartóoszlopai vert aranyból készültek, kapcsokra jártak, belül üregesek voltak, és az eresztékeknél az oszlopokat csodálatosan csiszolt drágakövek foglalták egybe.

A hadjáratok után Attila istállói tele voltak paripákkal, amelyeket különböző országokban zsákmányoltak. Ezekben szívesen gyönyörködött, mégis olyan bőkezű volt az ajándé-

kozásban, hogy gyakran alig egy-két paripája maradt, ha ő maga akart nyeregbe szállni.

A lovak istállóját bársonnyal és bíborral vonatta be. Királyi székeit aranyból és drágakövekből csináltatta, asztalát és konyhaedényeit pedig színaranyból készítette. Színaranyból, csodálatos művészettel készítették az ágycát is; ezt az aranyágyat Attila minden hadjáratában magával vitette.

Attila hadserege az idegen nemzeteken kívül tízszer száz-ezer katonából állott, olyan módon, hogy ha egy hun meghalt, helyébe rögtön mászt szólitottak.

A hunok fegyverei bőrből és különböző fémekből készültek. A vitézek íjat és nyilat használtak, emellett kardot és lándzsát viseltek.

Attila király címerén, amelyet tulajdon pajzsán hordott, koronás fejű madár volt ábrázolva, ezt a madarat magyarul turulnak hívják. A turulos címert a magyarok egészen Géza fejedelem idejéig, amíg törzsi közösség kormányozta őket, minden hadban magukkal hordozták.

Ezekben a pompákban Attila, a hunok király, minden más királynál dicsőségesebb volt az egész világon.

A hun király a váraknak és az erődítményeknek ura akart lenni, és uralkodni kívánt fölöttük, de a bennük való lakást megvetette. A saját nemzetével, a hunnal élt együtt, sátorban lakott, lóháton járt; a városokban és a falvakban azokat a népeket szállásolta el, amelyek a hunokat követték.